

ปราสาทตามอญกับการสืบสานวัฒนธรรมชุมชนโบราณตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์
Ta Mon Sanctuary and the Preservation of Cultural Heritage in the Ancient
Community of Buachet Subdistrict, Surin Province

วรรณภา ศรีเจริญ¹ เกศราพร ดวงงาม^{2*} ขวลิต นวนิล³ ขวัญกองทุน แผ่นทอง⁴ วิจิตรา โพธิสาร⁵ และ
ไพโรนรินทร์ ดีด่านค้อ⁶

Wanna Sricharoen¹ Kesaraphorn Duangngam^{2*} Chaowalit Nawanal³ Khwankongthun Phanthong⁴ Wijittra
Potisarn⁵ and Prinarin Deedankhor⁶

^{1,2,6}โรงเรียนบ้านโนนสังข์ ตำบลบัวเขต อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ^{3,4,5}สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

^{1,2,6}Bannonsang School ,Buached Sub-district Buached District Surin Province

^{3,4,5}Computer Education Program, Faculty of Science and Technology, Surindra Rajabhat University
Corresponding Email: kunwannasri@gmail.com

Received: May 10, 2026; Revised: Jun 07, 2026; Accepted: Jun 23, 2026;

บทคัดย่อ

ปราสาทตามอญ เป็นปราสาทที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งปราสาทตามอญเป็นศูนย์กลางแห่งความเชื่อ และศรัทธาของคนในชุมชน มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในบทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชุมชนโบราณตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ไปพร้อมกับการศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชนปราสาทตามอญ และหาแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในเขตปราสาทตามอญ ผลการศึกษาพบว่าชุมชนโบราณตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ได้ตั้งอยู่ในยุคสมัยปลาย สมัยกรุงศรีอยุธยา หรือสมัยต้นรัตนโกสินทร์ และมีการค้นพบว่าปราสาทตามอญ ได้ถูกสร้างขึ้นในยุคสมัยเดียวกันกับการ ก่อตั้งชุมชน สำหรับแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในเขตปราสาทตามอญ คือ การศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การอนุรักษ์ สืบสาน ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีมาในอดีต การนำเยาวชนมารับการถ่ายทอด และการสร้างรายได้จากภูมิปัญญาโดยการพัฒนาสินค้าและบริการให้เป็นที่ยอดนักท่องเที่ยวนอกจากนี้ จากแนวทางการดังกล่าวข้างต้นจะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชนได้

คำสำคัญ: ปราสาทตามอญ การสืบสาน วัฒนธรรมชุมชนโบราณ ตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

Abstract

Ta Mon Sanctuary is an important historical site for the local community in Buachet District, Surin Province. It has served as a center of belief and faith for people in the community from the past to the present. This academic article aims to study the ancient community of Buachet Subdistrict, Surin Province, as well as to examine the history, cultural heritage, traditions, and way of life of the people living in the Ta Mon Sanctuary community. In addition, it seeks to propose guidelines for preserving and promoting the local cultural heritage in the area surrounding the sanctuary. The findings reveal that the ancient community of Buachet Subdistrict was established during the late Ayutthaya period or the early Rattanakosin period. The study also found that Ta Mon Sanctuary was constructed during the same period as the establishment of the community. Guidelines for preserving the local cultural heritage in the Ta Mon Sanctuary area include studying local history, conserving and continuing traditional customs and cultural practices, encouraging the participation of younger generations in cultural transmission, and generating income from local wisdom through the development of cultural products and tourism-related services. These approaches can contribute to the development of a creative economy based on cultural capital and enhance the sustainable development of the local community.

Keywords: Ta Mon Sanctuary cultural preservation ancient community Buachet Subdistrict Surin Province

บทนำ

มรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยมีหลากหลาย หนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ปราสาทโบราณ ซึ่งปรากฏอยู่เกือบทุกภูมิภาคในประเทศไทย ปราสาทโบราณมีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อของมนุษย์ ดังเช่น ปราสาทภูมิโปน คุณค่าของปราสาทภูมิโปนที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ (พระคามิน สิริปัญญา, พระครูใบฎีกาเวียง กิตติวณฺโณ, ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2565) เป็นปราสาทที่มีที่ตั้งใกล้เคียงกับปราสาทตามอญ อำเภอบัวเขต เดิมเป็นหมู่บ้าน เรียกว่า บ้านบัวเขต ซึ่งเคยอยู่ภายใต้การปกครองของตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ต่อมาได้ถูกยกขึ้นเป็นตำบล เรียกว่า ตำบลบัวเขต และวันที่ 20 สิงหาคม 2516 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้งเป็นกิ่งอำเภอบัวเขต มีเขตการปกครอง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบัวเขต ตำบลสะเดา และตำบลจรัส วันที่ 27 กรกฎาคม 2527 ได้รับตั้งขึ้นเป็นอำเภอบัวเขต มีพื้นที่ประมาณ 458 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบัน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ทิศใต้ ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ และทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ และในภูมิศาสตร์ปราสาทโบราณในอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ พบปราสาทตามอญ ซึ่งเป็นปราสาทโบราณที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านปราสาท ตำบลบัวเขต อำเภอ

บัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ลักษณะของปราสาทเป็นปราสาทก่ออิฐหลังเดี่ยวโดด ๆ มีประตูเข้าทางด้านทิศตะวันออกเพียงด้านเดียว ส่วนผนังอีกสามด้านก่อทับ ผนังทั้ง 4 ด้านของโบราณสถานยังเห็นร่องรอยอยู่ ส่วนยอดของตัวปราสาทชำรุดหักพัง จากลักษณะสถาปัตยกรรมของปราสาทที่มีเรือนธาตุสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 5 ชั้น เป็นแบบผสมผสานกันระหว่างศิลปะขอมและลาว สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 23 ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544)

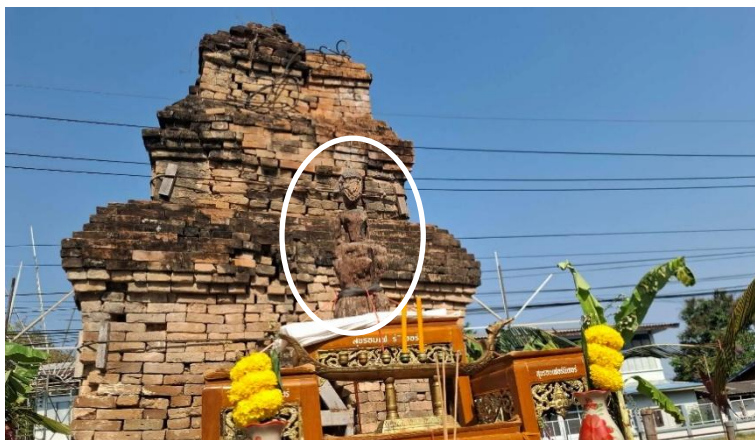
ปราสาทตามอญ เป็นชุมชนที่มีรากฐาน ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่งดงาม โดยเป็นศูนย์รวมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยพระปลัดเสกสรร ชีระปัญโญ อนุรักษ์ สะอาดเอี่ยม และพระราชวิมลโมลี(2564)ศึกษาอิทธิพลความเชื่อในการรักษาโรคด้วยพิธีกรรมโหราศาสตร์ของชาวพุทธไทย เชื้อสายเขมร อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพัน กับความเชื่อประเพณีดั้งเดิมและโบราณสถานอย่างองค์ปราสาทตามอญ ความสำคัญเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมของปราสาทตามอญไม่ใช่แค่เรื่องของอดีตแต่ส่งผลต่อปัจจุบันและอนาคต บทบาทของชุมชนคือการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณี ที่เกิดจากการร่วมมือของปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่น ในการจัดพิธีกรรมสำคัญอย่างต่อเนื่อง นั้นคือ งานประเพณีบวงสรวงปราสาทตามอญ จะเห็นได้ว่าปราสาทตามอญ มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับชุมชนในอำเภอบัวเขต ซึ่งมีความเกี่ยวข้องทั้งในทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชนมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล การศึกษาการสืบสานวัฒนธรรมชุมชนโบราณตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ชุมชนในอำเภอบัวเขตยังยกระดับความสำคัญของปราสาทตามอญสถานที่รวมจิตใจ จิตวิญญาณของคนในชุมชน โดยการจัดประเพณีประเพณีบวงสรวงองค์ปราสาทตามอญขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งมีเทศบาลตำบลบัวเขตและชุมชนเป็นกำลังสำคัญในการจัดการประจำปีขึ้น (เทศบาลตำบลบัวเขต, 2567) การจัดงานประเพณีประจำปีของชุมชนจะเป็นการรักษาความเชื่อของคนในชุมชน (อนุชิต สีมุส, 2552; กฤษณ์นัทแสงมาศ & ยโสธรา ศิริภาพระภากร, 2562; เศรษฐ์ ดันรัตนพงศ์, 2566; พระณัฐวุฒิ พันทะลี และคณะ, 2568)

จากความสำคัญข้างต้นบทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชุมชนโบราณตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ไปพร้อมกับการศึกษาประวัติศาสตร์ปราสาทตามอญ และหาแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในเขตปราสาทตามอญ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่องบนฐานของทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

ชุมชนโบราณตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาชุมชนโบราณตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ในสมัยก่อน พ.ศ. 2515 ที่ตั้งของปราสาทตั้งอยู่ที่หมู่บ้านบัวเขต ตำบลบัวเขต ต่อจากนั้นเมื่อประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้นมีการขยายครัวเรือนเพิ่มตามมาด้วยเช่นกัน ทำให้หลังจากปี พ.ศ. 2515 จึงมีการแยกหมู่บ้านเกิดขึ้น โดยตัวปราสาทตามอญเองจึงได้ตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านปราสาท ตำบลบัวเขต จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ (ธรรมบุญ ศรีมา, การสื่อสารส่วนบุคคล, วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2569) พบว่า สมัยก่อนพื้นที่ที่ตั้งของปราสาทนั้นเป็นวัดมาก่อน ต่อมาวัดได้ถูกเผาทำลายโดยชาวเขมรที่มา

พร้อมกับทหารฝรั่งเศสในขณะนั้น ซึ่งปราสาทตามอญเดิมนั้น เป็นชื่อของพระที่ท่านได้สร้างปราสาทนี้ขึ้นมา สร้างตาม จันทรคติ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และในวันนี้ของทุกปี ก็จะมีการทำบุญ เมื่อ พ.ศ. 2468 ได้มีชาวเขมร และทหารฝรั่งเศส มาเอาไปทั้ง 12 องค์ สมัยนั้นคุณตาของคุณลุงได้ยินเสียงปืนหลายร้อยนัดจากบริเวณปราสาท คุณตาของท่านจึงไปดู และท่านได้เห็นชาวเขมรและทหารชาวฝรั่งเศสกำลังขนโบราณวัตถุขึ้นรถ โดยมีรูปปั้นดอกบัวที่อยู่บนยอดปราสาท พร้อมกับพระพุทธรูปทั้ง 12 องค์ พร้อมกับยิงปืนชู้ คุณตาของท่านไม่สามารถทำอะไรได้เลย ท่านได้แต่ร้องไห้ เพราะทำอะไร ไม่ได้เลย ปัจจุบัน ยังคงเหลือแต่พระพุทธรูปไม้องค์เดียว (ดังภาพที่ 1) โดยคุณตาของท่านยังเรียกยอดปราสาทว่า “กำปูลปราสาท” เป็นรูปดอกบัวที่ยาว 1 ช่วงแขน ใหญ่ประมาณน้องขา จากคนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟัง ซึ่งสมัยก่อน ในพื้นที่ แถวนี้นี้ คือ อาณาจักรเจนละบก ซึ่งในสมัยนั้น ยังไม่มีประเทศไทยและประเทศกัมพูชา คุณลุงได้กล่าวว่า ในสมัยก่อนพื้นที่ แห่งนี้ มีบุคคลสำคัญที่ปกครองเมืองในละแวกนี้ คือ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และยังมี 3 อาณาจักรที่เป็นเมืองพี่เมืองน้องกัน คือ อาณาจักรเจนละบก อาณาจักรเจนละน้ำ และอาณาจักรจามปา ศรีโคตรตะระบอง และท่านยังได้กล่าวอีกว่า คุณตา ของท่านยังได้เล่าให้ฟังอีกว่า อาณาจักรเจนละสมัยนั้น เป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรฟูนันซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ได้ร่วมกับทางลาวขับไล่พวกฟูนัน ต่อมาก็ได้มีอาณาจักรเจนละขึ้นมาและปกครองมานานหลายทศวรรษ ต่อมาในสมัย พระเจ้าอุทองทรงได้ทำการรวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ทางแถบตะวันออกเฉียงเหนือโดยการยึดเมืองพินายก่อน ไปถึงเมือง จำปาสัก รวมทั้งอาณาจักรเจนละด้วย ดังนั้นอาณาจักรเจนก็เริ่มล่มสลายไป

ภาพที่ 1 พระพุทธรูปไม้โบราณ

ประวัติศาสตร์ปราสาทตามอญ

ปราสาทตามอญ (หรือปราสาทตามอย) ตั้งอยู่ที่บ้านปราสาท ตำบลบัวเขต อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เป็น โบราณสถานที่มีความสำคัญยิ่งในมิติทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนเป็น หลักฐานทางสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยการผสมผสานทางวัฒนธรรมในพื้นที่แถบอีสานใต้

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม จากการสำรวจทางโบราณคดีพบว่า ปราสาทตามอญมีลักษณะเป็นปรางค์ก่ออิฐ องค์เดียวแบบโดด ๆ ทรงสี่เหลี่ยม มีขนาดความกว้าง 2.65 เมตร ตั้งอยู่บนฐานก่ออิฐ องค์ปราสาทมีทางเข้าออกเพียง

ด้านเดียวคือประตูด้านทิศตะวันออก ซึ่งบริเวณซุ้มประตูมีการสลักลวดลายประดับ ในขณะที่ผนังอีก 3 ด้านก่อทึบและยังคงปรากฏร่องรอยของผนังให้เห็นในปัจจุบัน (ดังภาพที่ 2) ความสำคัญของปราสาทคือ สถาปัตยกรรมของเรือนธาตุที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกัน 3 ชั้น แม้ส่วนยอดจะชำรุดหักพังไปและเหลือซุ้มหลังคาเพียง 3 ซุ้ม แต่รูปแบบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงงานศิลปกรรมที่ผสมผสานกันระหว่างศิลปะขอมและศิลปะล้านช้าง (ลาว) อย่างชัดเจน นอกจากนี้บริเวณด้านหน้ายังปรากฏร่องรอยของบันไดศิลาแลง ซึ่งปัจจุบันถูกดินกลบทับไปบางส่วน (กรมศิลปากร, 2525)

ภาพที่ 2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมปราสาทตามอญ

ที่มา: สำนักศิลปากรที่ 10 นครราชสีมา (ม.ป.ป.)

ประวัติความเป็นมาและอายุสมัย ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม กรมศิลปากรได้สันนิษฐานว่าปราสาทตามอญอาจถูกสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งตรงกับช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา หรืออาจอยู่ในช่วงต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (กรมศิลปากร, 2525) ในส่วนของมูลเหตุการสร้าง มีข้อสันนิษฐานและมุขปาฐะท้องถิ่นที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ความเชื่อเรื่องบรรพชน คำบอกเล่าในท้องถิ่นระบุว่า ผู้ก่อสร้างปราสาทคือ "ตามอญ" หรือ "ตามอย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อทางศาสนา และบริบททางประวัติศาสตร์สงคราม อีกหนึ่งข้อสันนิษฐานที่สอดคล้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลาว คือความเชื่อที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในสมัยที่เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ เมื่อกองทัพได้กวาดต้อนชาวลาวและเดินทางผ่านบริเวณนี้ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือเชื้อพระวงศ์ชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาด้วยได้เกิดเจ็บป่วยและเสียชีวิตลง จึงมีการสร้างปราสาทแห่งนี้ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์และสถานที่เคารพศพ (พุทธศิลป์อีสาน, 2561)

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานและการอนุรักษ์ การสงวนรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ กรมศิลปากรได้ดำเนินการประกาศขึ้นทะเบียนปราสาท ตามอญเป็นโบราณสถานของชาติ โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่

52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 และได้มีการประกาศเพิ่มเติมในเล่มที่ 99 ตอนที่ 145 ลงวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2525 โดยกำหนดพื้นที่โบราณสถานประมาณ 3 งาน 65 ตารางวา (ราชกิจจานุเบกษา, 2525) ปัจจุบัน หน่วยงานส่วนท้องถิ่นอย่างเทศบาลตำบลบัวเขต ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ โดยได้จัดสรรงบประมาณเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบให้มีความสวยงามและเหมาะสม นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดงาน "ประเพณีสืบสานวัฒนธรรมปราสาทตามอู" ขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี (ในช่วงเดือนเมษายน) เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่น (เทศบาลตำบลบัวเขต, ม.ป.ป.)

รูปแบบการสืบสานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น

วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น เป็นรากฐานและอัตลักษณ์ที่สำคัญของสังคม มีปัญญา วิถีชีวิต และศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมหลายแขนงกำลังถูกลบเลือนและอาจสูญหาย เนื่องจากขาดความเชื่อมโยงกับคนรุ่นใหม่และบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป วัฒนธรรมที่เคยเป็นศูนย์รวมจิตใจจึงมักถูกมองว่าเป็นเรื่องล้าสมัยหรือเป็นเพียงอดีตเท่านั้น อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมที่มีพลวัต (Dynamic) ย่อมไม่ใช่สิ่งตายตัว การจะรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืนนั้นไม่สามารถพึ่งพาเพียงการอนุรักษ์ในเชิงสัญลักษณ์ แต่จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการ "สืบสาน" ที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับยุคสมัย ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจ "รูปแบบการสืบสานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น" จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยถอดบทเรียนว่า ชุมชนต่าง ๆ มีกลไกการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไร บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอรูปแบบและกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม ให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมร่วมสมัยได้อย่างภาคภูมิ ดังงานวิจัยของ ธนากร อนุรักษ์ และ ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล (2560) ได้ศึกษาการจัดการด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยเสนอแนวทางสำคัญประการหนึ่งของการสืบสานวัฒนธรรม คือ การปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ หรือการส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้การส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวโดยมีการพัฒนาสินค้าประจำท้องถิ่นอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นสร้างรายได้เท่านั้น แต่ยังเป็นการปลูกฝังให้เป็นคุณค่าของท้องถิ่นอีกด้วย นอกจากนี้ในงานวิจัยของธิดา สุวันดี (2566) ได้กล่าวถึง แนวทางการจัดการท่องเที่ยวในเกาะเกร็ด พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยังคงอนุรักษ์ประเพณีเดิมของชุมชนเกาะเกร็ดไว้ อีกทั้งยังสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามาสืบทอดและแสดงออกเกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนในชุมชน ขณะที่ในงานวิจัยของ พระอธิการอินทร์นุช สุวณฺโณ และคณะ (2568) ได้กล่าวถึงรูปแบบการถ่ายทอดให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์มีหลายหลายวิธี เช่น การอบรม การเสวนา หรือการจัดนิทรรศการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและบริบทของชุมชน โดยกระบวนการถ่ายทอดนี้จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกภาคส่วน

แนวทางการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในเขตปราสาทตามอญ

จากประวัติศาสตร์ปราสาทตามอญ ทำให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของชุมชนท้องถิ่น การสืบสานและการอนุรักษ์ ปราสาทตามอญ (หรือปราสาทตามอย) โดยชาวอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการผสมผสานระหว่างการปกป้องโบราณสถานทางกฎหมาย และการสืบสานผ่านความศรัทธาของชุมชนท้องถิ่น การปกป้องผ่านความเชื่อและข้อห้ามท้องถิ่น ในสมัยก่อนที่หน่วยงานรัฐจะเข้ามาดูแลอย่างเต็มตัว ชาวบ้านในพื้นที่เป็นกำลังหลักในการปกป้องปราสาทผ่านระบบ ความเชื่อ โดยมีตำนานเล่าสืบต่อกันมา 2 กระแสหลัก คือ ตำนานผู้สร้าง เชื่อว่าสร้างโดยผู้เฒ่าที่ชื่อ ตามอญ หรือ ตามอย เพื่อใช้ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อนุสรณ์สถาน เชื่อว่าสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงข้าราชการชั้นเชื้อพระวงศ์ชาวลาวที่ล้มป่วยและเสียชีวิตบริเวณนี้ เมื่อครั้งสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์และกวาดต้อนผู้คนลงมา ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีศิลปะลาวผสมอยู่ ความเชื่อเหล่านี้ทำให้องค์ปราสาทกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพยำเกรง (พุทธศิลป์อีสาน, 2561) การผลักดันสู่การเป็นโบราณสถานของชาติ การอนุรักษ์อย่างเป็นทางการ เริ่มต้นจากการที่กรมศิลปากรเข้ามาสำรวจ และประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษาถึง 2 ครั้ง เพื่อกำหนดขอบเขตและให้ความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างชัดเจน ครั้งที่ 1 เล่ม 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 ครั้งที่ 2 เล่ม 99 ตอนที่ 145 วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2525 โดยกำหนดเนื้อที่อนุรักษ์ไว้ประมาณ 3 งาน 65 ตารางวา (ราชกิจจานุเบกษา, 2525) ทำให้โบราณสถานแห่งนี้ไม่ถูกบุกรุกทำลายจากคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่

ปัจจุบัน การอนุรักษ์ไม่ได้หยุดอยู่แค่การปล่อยให้ชนากปรักหักพัง แต่คนอำเภอบัวเขตได้นำโบราณสถานแห่งนี้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ผ่านความร่วมมือระหว่าง ชุมชนบ้านปราสาท และ เทศบาลตำบลบัวเขต โดยการจัดงานบวงสรวงประจำปี ชาวบ้านและหน่วยงานท้องถิ่นได้ร่วมกันจัดงานสืบสานศิลปวัฒนธรรมและบวงสรวงองค์ปราสาทตามอญ ขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยยึดเอา วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 (ช่วงเดือนเมษายนก่อนเทศกาลสงกรานต์) เป็นวันจัดงานเพื่อประกอบพิธีเช่นไหว้องค์ปราสาทและทำบุญขึ้นปีใหม่ไทยตามวิถีดั้งเดิม (ภาพที่ 3) การปรับปรุงและพัฒนาภูมิทัศน์หน่วยงานท้องถิ่นได้จัดสรรงบประมาณเข้ามาดูแลและปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบให้สะอาดสวยงาม เพื่อป้องกันการทรุดโทรมและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การสร้างชุมชนต้นแบบมีการผลักดันให้ชุมชนบ้านปราสาทเป็น ชุมชนต้นแบบ ของอำเภอบัวเขต ในการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ตระหนักถึงคุณค่าและหวงแหนรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของชุมชนตนเอง ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสาน ชุมชนในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องมีการดูแลรักษาทั้งปราสาทตามอญ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนยังคงอยู่ อันเป็นการอนุรักษ์ปราสาทมอญ อันเป็นปราสาทโบราณให้คงอยู่ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการบอกต่อจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ปราสาทมอญยังควรมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 3 งานสืบสานศิลปวัฒนธรรมและบวงสรวงองค์ปราสาทตามอญ (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5)

อย่างไรก็ตามในการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นยังมีปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น สภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อการกีดกร่อนปราสาท การปรับปรุงพัฒนาปราสาทที่ใช้เวลาลำช้าเนื่องจากต้องผ่านการเห็นชอบจากกรมศิลปากร นอกจากนี้ยังมีปัญหาการเมืองท้องถิ่น การขัดประโยชน์ของคนในชุมชน การขาดความรู้ในการอนุรักษ์สืบสานปราสาทโบราณ การขาดความสามัคคีของคนในชุมชน การเข้ามาของเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดความคิดของคนที่มีวัยแตกต่างกัน เป็นต้น ซึ่งผลที่เกิดขึ้น ทำให้การสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนทำได้ไม่ต่อเนื่อง ขาดความยั่งยืน ดังงานวิจัยของ ธนากร อนุรักษ์ และ ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล (2560) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้คนต่างถิ่นที่เข้ามาทำงานในเขตชุมชนดั้งเดิม โดยคนต่างถิ่นเหล่านั้นได้นำวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาด้วย ส่งผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมให้สูญหายไป ในขณะทำงานวิจัยของ พกัสนธรณ์ วรภัทร์ธีระกุล (2567) ได้ศึกษาปัญหาของการพัฒนาและส่งเสริมท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งประเพณีและโบราณสถาน ในอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยพบปัญหาของความร่วมมือของคนในชุมชน และปัญหาที่เกิดจากการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังมีน้อย นอกจากนี้ในงานวิจัยของ กนกพร ฉิมพลี (2559) ได้พบปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ขาดรูปธรรม ไม่มีรูปแบบการท่องเที่ยว ไม่มีจุดขายที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ชัดเจน รวมไปถึงการขาดการประชาสัมพันธ์ที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

ภาพที่ 4 ประเพณีบวงสรวงองค์ปราสาทตามอญ

จากภาพที่ 4 จะเห็นว่าเทศบาลตำบลบัวเขตและชุมชนบ้านปราสาท และชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบัวเขต ร่วมจัดงานสืบสานศิลปวัฒนธรรมและบวงสรวงองค์ปราสาทตามอญ เป็นประจำทุกปี ซึ่งสามารถจัดเป็นโปรแกรม ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ นอกจากนี้ยังสามารถจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยง 3 ปราสาทในเขตอำเภอบัวเขตและอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ได้ ซึ่งปราสาทดังกล่าวอยู่ไม่ห่างไกลกันมากนัก สามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กลุ่มปราสาทโบราณในเขตอำเภอสังขะและอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

หมายเหตุ สร้างภาพโดยให้ Generated AI สองโปรแกรม คือ Gemini และ ChatGPT โดยใช้คำสั่งเพื่อปรับปรุงความถูกต้องของภาพด้วยแผนที่แบบไอคอน 3D/Isometric (Icograms) และปรับภาพแผนที่แบบ Vector (SVG)

สามารถสรุปแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในเขตปราสาทตามอญ หรือปราสาทโบราณอื่น ๆ ดังนี้

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยสามารถศึกษาจากลักษณะทางกายภาพและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นในประเด็นที่แตกต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งด้านกายภาพและวัฒนธรรม ความเป็นมาของคนในชุมชน ความเชื่อ ความคิด และวัฒนธรรม ซึ่งอาจศึกษาจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน หรือปราชญ์ท้องถิ่น (ขวัญจิต ศิวังศาโรจน์, 2556; จูติมา ญาณะวงษา และ มานูญย์ สุติศา, 2560)

2. คงประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยให้มีการส่งเสริมและฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีมาในอดีต และถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการปฏิบัติน้อยมาก แต่การส่งเสริมหรือรื้อฟื้นให้เกิดขึ้น จะทำให้ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมยังคงอยู่ได้ ดังงานวิจัยของ ปวีณา งามประภาสม (2557) ที่ได้อนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีตานทอด เป็นประเพณีที่มีลักษณะของการจัดงาน โดยเฉพาะให้กับชาวบ้านผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยชาวบ้านจะช่วยเหลือกันเอง และในงานวิจัย สุริยา ช่างทองคำ (2567) ได้กล่าวถึงแนวทางอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมมีหลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญา และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตปราสาทตามอญ หรือปราสาทโบราณอื่น ๆ มีประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีแซนโหม่งตา ประเพณีสืบสานวัฒนธรรมปราสาทตามอญ เป็นต้น

3. นำเยาวชนมารับการถ่ายทอด โดยนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งในงานวิจัยของ ปวีณา งามประภาสม (2557) ได้ถือว่าการนำเยาวชนมารับการถ่ายทอดรับฟัง ประเพณีเก่าแก่ของหมู่บ้านและมีส่วนร่วมในการจัดประเพณี ซึ่งถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญของการถ่ายทอด ประเพณีให้คงอยู่ และรวมไปถึงการสร้างจิตสำนึกและทวนเวียนวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในชุมชนได้

4. สร้างรายได้จากภูมิปัญญา โดยการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชน หรือพัฒนาจากฐานทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือการท่องเที่ยวและบริการ ดังในงานวิจัยของ สุริยา ช่างทองคำ (2567) ที่ได้ประยุกต์ภูมิปัญญาการทำหน้ากากผัดตาโชน รวมไปถึงเครื่องแต่งกายให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และนำสู่การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประจำจังหวัดเลย ส่งผลให้เกิดรายได้ที่เกิดจากภูมิปัญญาอย่างแท้จริง ในเขตปราสาทตามอญ หรือปราสาทโบราณอื่น ๆ จะมีผลิตภัณฑ์ฐานที่ผลิตขายในช่วงเทศกาลบุญประเพณีของชุมชน อีกทั้งยังมีประเพณีแซนโหม่งตา ประเพณีสืบสานวัฒนธรรมปราสาทตามอญ ที่จะสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวได้

ปราสาทตามอญ สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นศิลปะผสมผสานขอม - ลาว ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติโดยกรมศิลปากร ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2478 และครั้งที่ 2 (เพิ่มเติม) เมื่อ วันที่ 21 ตุลาคม 2525 โดยมีพื้นที่ 3 งาน 65 ตารางวา ปราสาทตามอญเป็นโบราณสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวชุมชนปราสาทตามอญและชุมชนใกล้เคียง ซึ่งจะเห็นได้จากการ อนุรักษ์และการสืบสานประเพณีบวงสรวงองค์ปราสาท ที่จัดเป็นประจำ

ทุกปี ต่อมาได้เกิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับปราสาทอื่น ๆ ในลุ่มแวกใกล้เคียง คือ ปราสาททภูมิโปน และปราสาทยายเหงา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ทางชุมชนปราสาทตามอญยังได้เน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนรุ่นใหม่อีกด้วย

สามารถสรุปองค์ความรู้ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 โปรแกรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยง 3 ปราสาทในเขตอำเภอบัวเขตและอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

หมายเหตุ สร้างภาพโดยให้ Generated AI สองโปรแกรม คือ Gemini และ ChatGPT โดยใช้คำสั่งเพื่อปรับปรุงความถูกต้องของภาพด้วยแผนที่แบบไอคอน 3D/Isometric (Icograms) และปรับภาพแผนที่แบบ Vector (SVG)

บทสรุป

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาชุมชนโบราณตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ไปพร้อมกับการศึกษาประวัติศาสตร์ปราสาทตามอญ และหาแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในเขตปราสาทตามอญ จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณตำบลบัวเขต พบว่า ชุมชนโบราณตำบลบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ได้ตั้งอยู่ในยุคสมัยปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือสมัยต้นรัตนโกสินทร์ และมีการค้นพบว่าปราสาทตามอญ ได้ถูกสร้างขึ้นในยุคสมัยเดียวกันกับการก่อตั้งชุมชน ต่อมา ในสมัย พ.ศ. 2468 อยู่ในสมัยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ได้มีการขุดพบโบราณวัตถุ ทำให้พระพุทธรูปไม้โบราณ ได้คงเหลืออยู่ 1 องค์ให้ชุมชนได้กราบไหว้บูชา ในช่วงสมัย พ.ศ. 2515 ซึ่งเป็นช่วงรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในขณะนั้น ชุมชนบ้านบัวเขต ตำบลบัวเขต ได้มีประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้เกิดการแยกหมู่บ้าน และตัวปราสาทตามอญเองจึงได้ตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านปราสาท ตำบลบัวเขต จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2516 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้งเป็นกิ่งอำเภอบัวเขต และ พ.ศ. 2527 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ

ปัจจุบันโบราณสถานแห่งนี้ได้รับความร่วมมือระหว่างชุมชนบ้านปราสาท และ เทศบาลตำบลบัวเขต โดยการจัดงานบวงสรวงประจำปี ชาวบ้านและหน่วยงานท้องถิ่นได้ร่วมกันจัด “งานสืบสานศิลปวัฒนธรรมและบวงสรวงองค์ปราสาทตามอู” ขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยยึดเอา วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 (ช่วงเดือนเมษายนก่อนเทศกาลสงกรานต์) เป็นวันจัดงาน เพื่อประกอบพิธีเซ่นไหว้องค์ปราสาทและทำบุญขึ้นปีใหม่ไทยตามวิถีดั้งเดิม (พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุรินทร์, 2569) จากการศึกษาแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในเขตปราสาทตามอู ควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ควรอนุรักษ์ สืบสาน ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีมาในอดีต ซึ่งประเพณีปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับปราสาทตามอู คือ ประเพณีบวงสรวงองค์ปราสาทตามอู โดยควรมีการนำเยาวชนมารับการถ่ายทอด และการสร้างรายได้จากภูมิปัญญาโดยการพัฒนาสินค้าและบริการให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวของนักท่องเที่ยว จากแนวทางดังกล่าวข้างต้นจะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชนได้

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ฉิมพลี. (2559). แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 10(1), 7-19.
- กรมศิลปากร. (2525). *ทะเบียนโบราณสถาน กรมศิลปากร*. กรมศิลปากร.
- กฤษณ์ นันท์ แสงมาศ, และ ยโสธรา ศิริภาพระภากร. (2562). พิธีแห่นาหะจุยประจำปีของปราสาทบ้านโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 4(1), 110-124.
- ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. (2556). ท้องถิ่นภาคกลางท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง: บทสังเคราะห์จากโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพื้นที่ภาคกลาง. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 30(2), 107-132.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสุรินทร์*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จิตติมา ญาณะวงษา และ มานูญย์ สุติศา. (2560). การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนคนสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่: ต้นยางนาและถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน. *วารสารนวัตกรรมสังคมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต*, 11(1), 296-308.
- เทศบาลตำบลบัวเขต. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลประวัติและการจัดงานประเพณีสืบสานวัฒนธรรมปราสาทตามอู*. สุรินทร์: เทศบาล
- ธนากร อนุรักษ์ และ ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล. (2560). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมย่านถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. *Veridian E-Journal Silpakorn University*, 10(1), 2156-2172.
- ปวีณา งามประภาสม. (2557). แนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานทอด. *วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(11), 100-107.

- พัสสธรณ์ วรภัทร์ธีระกุล. (2567). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี โบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติ กรณีศึกษา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม*, 11(2), 66-79. <https://doi.org/10.14456/jmsnpru.2024.28>
- พระณัฐภูมิ พันทะลี, พระมหาชัชวาลย์ จารยคุณ, แสงอาทิตย์ ไทยมิตร, อานันท์ กรมน้อย, และ นัยนัพร สุภา. (2568). กุ่ประภาชัย : มรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอารยธรรมโบราณ. *วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์*, 1(6), 11. <https://doi.org/10.64186/jsp2427>.
- พระปลัดเสกสรร ชีรปัญญา, ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และพระราชวิมลโมลี. (2564). ศึกษาอิทธิพลความเชื่อในการรักษาโรค ด้วยพิธีกรรมโละมะม่วงของชาวพุทธไทย เชื้อสายเขมร อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. *วารสารวามัญอง แหรงพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, ปีที่ 8 (ฉบับที่ 2), 75-86.
- พระอธิการอินทร์นุช สุวณโณ, พระครูสุตภักขบัตติ, พระครูศรีปริยัตยารักษ์, พระครูวิสุทธิชยากร, พระมหาธงชัย สุนทรจาโร. (2568). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์. *วารสารสหศาสตร์ การพัฒนาลังคม*, 3(1), 137-157.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์. (2569). งานสืบสานศิลปวัฒนธรรมและบวงสรวงองค์โบราณสถานปราสาทตามอูญ ประจำปี 2569. <https://www.finearts.go.th/surinmuseum/view/63510-งานสืบสานศิลปวัฒนธรรมและบวงสรวงองค์โบราณสถานปราสาทตามอูญ ประจำปี 2569>.
- พุทธศิลป์อีสาน. (2561). *ปราสาทตามอูญ*. https://www.esanart.com/khom_2/ปราสาทตามอูญ.
- สำนักศิลปากรที่ 10 นครราชสีมา. (ม.ป.ป.). *ปราสาทตามอูญ ตำบลบัวเขต อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์*. <https://www.finearts.go.th/surinmuseum/view/27611-ตรวจดูแลโบราณสถานในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์>.
- สุริยา ช่างทองคำ. (2567). การศึกษาประเพณีการแห่ผีตาโขน: การปรับตัวในยุคการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสาร ภาษาและวัฒนธรรมศึกษา*, 3(2), 1-9.
- อนุชิต สีมอส. (2552). ประเพณีบวชนาคช้าง : กรณีศึกษาบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 1(1), 84-93.
- ธิดา สุวันดี. (2566). การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนมอญ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *วารสาร มจร การพัฒนาลังคม*, 8(1), 302-313.